מטות ב

א. אין היינטיקער סדרה דערציילט די תורה אַז נאָך מלחמת מדין זיינען די „פקודי החיל" אָנגעזאָגט געוואָרן, אַז „כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו גו"[1]. שטעלט זיך רש"י אויף די ווער־טער „כל הורג נפש" און איז מפרש: „רבי מאיר אומר בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר. ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו. או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו ת"ל וכל הנוגע[2] בחלל. מקיש הורג לנוגע מה נוגע ע"י חבורו אף הורג ע"י חבורו".

וצריך להבין: דער מקור פון מאמר ר' מאיר איז אין ספרי, אָבער אין ספרי ווערט עס געבראַכט ניט אויף דעם פסוק „כל הורג נפש" דפרשתנו, נאָר אויף אַ פריערדיגן פסוק „(וכל אשר יגע..) בחלל חרב" אין פ' חוקת[3] — לשון הספרי „בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר" באַציט זיך צום כתוב אין פ' חוקת.

אויך: רש"י איז מוסיף אויף לשון הספרי די ווערטער „ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו"[4].

1) לא, יט.

2) כ"ה בדפוסים שלפנינו (הנוגע). ובדפוס א' וב' וכן בכת"י רש"י שתח"י (וכן הובא ברמב"ן ועוד מפרשי רש"י) — „נוגע". ובפשטות כצ"ל (כבפסוק).

3) יט, טז.

4) ובספרי שם לפנינו (במקום תיבות אלו „שמטמא בהיסט". וראה רמב"ן וראב"ם כאן. לקמן בפנים סעיף ג, ובהערה 15.

בנוגע דער הוספה פון רש"י קען מען זאָגן, אַז דערמיט גיט רש"י צו אַ ביאור אין דברי ר' מאיר (ווי מען געפינט בכמה מקומות אַז רש"י איז מעתיק אַ לשון פון חז"ל און איז דערנאָך מוסיף ביאור מדילי');

אָבער בנוגע דעם שינוי הנ"ל (וועגן וועלכן „כתוב" רעדט ר' מאיר) — וואָס רש"י פאַרבינדט דעם לימוד מיט אַן אַנדער פסוק — מוז מען זאָגן[5], אַז רש"י האָט געהאַט אַן אַנדער גירסא אין ספריי, וואָס לויט יענער גירסא רעדט ר' מאיר וועגן אונזער פסוק אין פ' מטות[7].

מען דאַרף אָבער פאַרשטיין: פאַר־וואָס קלייבט אויס רש"י דוקא די גירסא, אַז ר' מאיר לערנט אַרויס פון פסוק אין פ' מטות, און ניט די גירסא הנפוצה[8] אַז

5) שהרי אין מקום לומר שרש"י ישנה (ש"ן פתוחה, נו"ן סגולה) מקום דברי ר"מ!

6) כ"ה לפי גירסת הגר"א בספרי, שר"מ מתחיל „א"צ הרי הוא אומר (בפרשתנו) וכל הורג נפש". אבל גירסתו אינה מתאמת לפרש"י, כי גורס בהמשך לשון הספרי „הורגו בדבר שאינו מקבל טומאה" (ראה מפרשי הספרי).

7) כלשון רש"י (כולל ההוספה „ולמדך הכתוב . . עצמו") הובא גם בסמ"ג מ"ע רלא, וקאי על הפסוק שבפרשתנו „שאמרה תורה כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו". ובמשנה למלך הל' טומאת מת פ"ה ה"ג בד"ה עוד הביא ר"י — הביא כן בשם הספרי, אבל אפ"ל שמעתיק לשון רש"י (שמציינו מיד), ובפרט שמביא גם הוספה הנ"ל. וראה לקמן הערה 36.

8) ראה מפרשי הספרי — כמה גירסאות בלשון הספרי (וראה גם ספרי הוצאת האראוויטץ שמביא מכמה דפוסים וכת"י), ובכולם — בא הספרי כביאור עה"פ דפ' חוקת (ולא עה"פ דפרשתנו).

ר׳ מאיר באציט זיך צום פסוק אין פ׳ חוקת?

ב. דער ראׁם איז מבאר[9], אַז דער מאמר פון ר׳ מאיר קומט בהמשך צום פריערדיקן דין אין ספרי וואָס ווערט אַפּגעלערנט פון „בחלל חרב״: „בא הכתוב ולימד על החרב שטמאה טומאת ז׳ והנוגע בה טמא טומאת ז׳״ (— „חרב[10] הרי הוא כחלל״) — ווען מען רירט אַן אַ חרב (וואָס האָט אַנגע־רירט אַ מת) איז ער טמא טומאת ז׳ (פונקט ווי ער וואָלט אַנגערירט דעם מת עצמו). און אויף דעם איז ר׳ מאיר מוסיף ומחדש, אַז פון אונזער פסוק — „כל הורג נפש״ — לערנט מען אַפּ, אַז „לאו דוקא חרב אלא כל דבר המקבל טומאה״ איז דער דין אַז „הכלי מטמא בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו״. ומהאי טעמא ברענגט עס רש״י דאָ ביי אונזער פסוק און ניט פריער ביים פסוק „בחלל חרב״, ווייל די ראי׳ אַז „לאו דוקא חרב אלא כל דבר המקבל טומאה״ איז פון „כל הורג נפש״ שבפרשתנו.

עס איז אַבער שווער אַזוי איינ־לערנען אין פירוש רש״י[11] (אַז לפי פשוטו של מקרא איז די דרשה פון ר׳ מאיר (שהובא בפרש״י) פֿאַרבונדן (און בהמשך) צום דין פון „חרב הרי הוא כחלל״) — ווייל לפ״ז איז דער (עיקר) חידוש פון ר״מ אין דעם אַז „לאו דוקא חרב״ נאָר „כל דבר המקבל טומאה״, און פון דעם לשון בפרש״י „בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר״ איז משמע, אַז ר״מ קומט [ניט מרבה זיין „כל דבר המקבל טומאה״ (און ניט בלויז „חרב״), נאָר פֿאַרקערט — ער קומט] ממעט זיין, אַז דער פסוק רעדט נאָר וועגן „הורג בדבר המקבל טומאה״ (און ניט בהורג סתם, על ידי איזה דבר שהוא).

איך: אין פרש״י דאָ ווערט בכלל ניט דערמאָנט דער דין אַז אַ חרב איז טמא טומאת ז׳, „חרב הרי הוא כחלל״. נאָך מער: אויך ביים פסוק „בחלל חרב״ גופא (בחוקת) איז רש״י גאָרניט מפרש. וואָס דערפון איז מוכח, אַז לפרש״י מיינט „בחלל חרב״ כפשוטו (של מקרא)[12] אַז מען רירט אַן בחלל, ניט בחרב — דעם חרב (וטמא מטעם „חרב הרי הוא כחלל״) — וואָרום אַזאַ שינוי הפשט וואָלט רש״י געדאַרפט זאָגן בפירוש, כמובן —

דהיינו אַז „בחלל חרב״ רעדט וועגן אַ פאַל פון נגיעה במת וועלכער איז אַ חלל (דערהאַרגעט דורך אַ) חרב און דער־נאָך איז דער פסוק מוסיף: או (אפילו) במת (סתם) או (אפילו) בעצם אדם — וואָס אדם דאָ איז כולל סיי חלל חרב סיי מת סתם.

ועפ״ז — איז דער מאמר פון ר״מ וואָס רש״י ברענגט בפרשתנו אַ דין בפ״ע, און „בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר״ איז (לפי גירסת רש״י בספרי) פֿאַרבונדן אויסשליסלעך מיט אונזער „כתוב״ („כל הורג נפש״) און האָט קיין שייכות ניט מיטן פסוק „בחלל חרב״.

ובכלל — פשוטו של מקרא דאָ איז

---

9) לפרש״י כאן — קרוב לסופו.

10) לשון חז״ל — פסחים יד, ריש ע״ב (ובר״ח שם — מספרי). וש״נ.

11) נוסף ע״ז שפשטות לשון רש״י היא שאמירת ר״מ היא על התיבות „כל הורג נפש״.

12) כבהמשך הכתוב: בעצם אדם.

לכאורה: „כל (יעדער) הורג נפש" ווערט טמא בטומאת מת,

„כל הורג נפש" סיי בדבר המקבל טומאה, סיי — שאינו מקבל טומאה, סיי בחץ (וואָס ס'איז ניט געווען קיין נגיעה במת),

וכל (און אויך יעדערער וועלכער איז) „נוגע בחלל" (אויך ווען דער נוגע איז ניט געווען דער הורג).

ועפכ"ז — פון וואַנען נעמט רש"י בפשוטו של מקרא צו לערנען, אַז „כל הורג נפש" מיינט דוקא „בהורג בדבר המקבל טומאה", און דאָס גופא — דוקא אויב עס איז געווען „בחבורי המת"?

ג. כמה לערנען, אַז רש"י פאַרלאָזט זיך אויף דעם וואָס ער זאָגט בסיום פירושו „או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו ת"ל וכל נוגע בחלל מקיש הורג לנוגע מה נוגע על ידי חבורו אף הורג ע"י חבורו"; און וויבאַלד אַז טומאת ה„הורג" איז דוקא ע"י חיבורו, דורך דעם וואָס דער דבר ההורג רירט אָן דעם מת ווערט ער טמא און איז מטמא דעם הורג („הכלי מטמא אדם בחיבורי המת כאילו נוגע במת עצמו") — דערפאַר מוז עס זיין אַ דבר המקבל טומאה (ווייל אויב דער דבר ההורג בלייבט טהור, איז ווי קען אַ דבר שאפשר להיות טמא און בכ"ז בלייבט ער טהור — „ברייגגען" טומאה, מטמא זיין (דעם הורג)).

אָבער ס'איז דוחק הכי גדול אָננעמען אַז דער גאַנצער יסוד פון פירוש רש"י איז דער היקש פון „הורג לנוגע"[13] — ווייל:

א) דאָס איז בלויז מכריח אַז דאָ רעדט זיך וועגן טומאה בחיבורין (ניט אין אַן אופן פון „זרק בו חץ"), אָבער ניט אַז דער דבר המחבר מוז זיין אַ „דבר המקבל טומאה"; מען קען דאָך לערנען (ווי דער רמב"ן[14] לערנט), אַז „כל הורג נפש" איז טמא, מחמת היסט[15] (דורך גורם זיין אַז דער מת ווערט גערירט ממקומו)[16], וואָס היסט איז אפילו דורך אַ דבר שאינו מקבל טומאה.

ואדרבה: וויבאַלד דער פסוק זאָגט „כל הורג נפש", איז מסתבר כנ"ל, אַז די תורה איז כולל וואָס מער אופנים אין הורג נפש, ובמילא איז לכאורה בעסער איינצולערנען, אַז דער פסוק רעדט וועגן „טומאת היסט" וועלכער איז שייך בכל דבר (סיי אַ דבר המקבל טומאה סיי אַ דבר שאינו מקבל טומאה), ווי צו זאָגן אַז דאָ רעדט זיך דוקא וועגן אַ הורג בדבר המקבל טומאה.

ב) עס איז שווער אָנצונעמען, אַז דער היקש זאָל זיין אַ יסוד הכרחי בפשש"מ אפילו אויף דעם צווייטן פרט — אַז דאָ רעדט זיך דוקא וועגן טומאה בחיבורין, בשעת מען קען לערנען בפשטות (כנ"ל), אַז דער פסוק מיינט דאָ צוויי באַזונדערע אופנים פון טומאת מת:

---

13) משא"כ בבחיי פרשתנו עה"פ שמפרש „כל הורג נפש ונגע בו ע"י חבור חרב דומיא דנוגע להוציא הזורק בו חץ והרגו שלא נטמא".

14) עה"פ כאן.

15) אלא שלהרמב"ן כ"ה „לשונם בספרי" וכמו שהוא לפנינו (כנ"ל הערה 4). „אבל מדברי רש"י נראה שלא הי' כתוב בספרו אלא בהורגו בדבר המקבל טומאה הכ' מדבר אבל לא הי' כתוב בו שמטמא בהיסט" (רא"ם כאן).

אבל מ"מ אפשר לפרש כן דברי ר"מ (וכדלקמן בפנים), ובפרט שבא בהמשך להשקו"ט והק"ו דהמת מטמא בהיסט.

16) להעיר שטומאת היסט נזכר בפרש"י לפנ"ז (מצורע טו, יב). אלא דשם מדובר שהטמא (הזב) היסיט דבר טהור.

דורך „הורג נפש" אָדער דורך „נוגע בחלל". ובפרט כנ"ל אַז דער פסוק זאָגט „כל הורג נפש" — וואָס פירושו (בפשטות) איז — יעדער הורג נפש, און ניט דוקא דער וואָס איז נוגע במת ע"י חיבורין בשעת הריגה.

ג) פשט הלשון אין ספרי ובפרט בפרש"י איז, אַז דברו בהווה, אַז במלחמת מדין איז געווען (אויך) „זרק בו חץ". וכדרך המלחמות — בחרבי (ודכוותי') ובקשתי (ודכוותי').

וע"פ הנ"ל קומט אויס אַז אויף די אנשי המלחמה זורקי החצים גייט ניט דער „ואתם חנו גו'", אע"פ וואָס אויך זיי זיינען בכלל פון „ועתה הרגו גו'"!

ד) שוין געריידט כמה פעמים, אַז אויך די ווערטער פון דעם „דיבור־המתחיל" פון רש"י זיינען מדויק. ובנדו"ד, ווי־באַלד רש"י איז מעתיק פון פסוק בלויז די ווערטער „כל הורג נפש" (און די ווערטער „וכל נוגע בחלל" איז ער אפילו ניט מרמז מיט „וגו'", און זיי ווערן ערשט דערמאָנט בסיום הפירוש) איז משמע, אַז דער יסוד פון פירוש רש"י זה, אַז „בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר, ולמדך הכתוב כו'" — איז (ניט פון די ווערטער „וכל נוגע בחלל", נאָר) בלויז פון די ווערטער „כל הורג נפש".

[און דאָס וואָס רש"י איז מסיים „או יכול אפילו זרק בו חץ כו' מקיש הורג לנוגע כו'" — איז אַן ענין נוסף[17]: אפילו נאָכדעם ווי מ'וויים אַז „בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר" און אַז „הכלי מטמא אדם . . כאילו נוגע במת עצמו" (וואָס דער הכרח ע"ז איז פון „כל הורג נפש") — איז נאָך אלץ פאַראַן אַן אָרט צו זאָגן אַז „אפילו זרק בו חץ והרגו" זאָל ער ווערן טמא, און דאָס ווערט נשלל דורכן היקש, כדלקמן].

ד. והביאור בזה:

לויט פשוטו של מקרא, איז דער מכוון פון „ואתם חנו גו' כל הורג גו'" אַן אזהרה ווען ס'איז נוגע לפועל. ד.ה. פריער אין פרשת חוקת האָט דער אויבערשטער אָנגעזאָגט משה'ן אלע דינים בשייכות צו טומאת מת („זאת התורה גו'"[18]); ובפרשתנו ווערן זיי געזאָגט בשעת מעשה[19], אַן אזהרה לאנשי החיל, אַז זיי זאָלן אויספאָלגן די דינים (פון פ' חוקת) בפועל.

עפי"ז שטעלט זיך אָבער אַ תמי' גדולה אין אונזער פסוק: לערנענדיק די ווערטער „כל הורג נפש" בפשטות איז משמע, אַז יעדער הורג נפש ווערט טמא בטומאת מת, ד.ה. די טומאה איז ניט פאַרבונדן מיט נגיעה במת אָדער מיט געפינען זיך באוהל המת, נאָר די עצם מעשה פון הריגת נפש איז מטמא דעם הורג.

[און אע"פ אַז בלימוד ע"ד ההלכה איז ניטאָ קיין אָרט פאַר אַזאַ קס"ד, און ווי דער רמב"ם[20] זאָגט „הרי הוא אומר כל הורג נפש . . וכי תעלה על דעתך שזה ירה חץ והרג . . נטמא שבעת ימים אלא כו'" (כדלקמן סעיף ח) — איז אָבער ע"ד השפט פאַראַן אַן אָרט צו זאָגן, אַז ווי־באַלד דורך הריגת נפש שאָפט מען (אבי

17) ראה לקמן הערה 29 בנוגע לתיבת „או" שבפרש"י.

18) חוקת יט, יד ואילך.

19) ע"ד פרש"י לפני זה (בהעלותך ט, ד).

20) הל' טומאת מת פ"ה ה"ג.

אבות ה)טומאה, ווערט מען דערפאר אליין טמא].

פרעגט זיך אבער: אין פרשת חוקת ווערט אינגאנצן ניט דערמאנט אזא אופן אין טומאת מת. איז אויב דאס איז א נייער גדר פון טומאה — פארוואס ווערט עס ניט געריכטן פריער צווישן אלע אנדערע דינים („זאת התורה גו") פון טומאת מת?

באווארנט עס רש"י און איז מפרש אז אין הכי נמי: דא איז ניט נתחדש געווארן א נייער סוג טומאה, נאר דאס איז איינער פון די סוגי טומאה וועלכע זיינען געזאגט געווארן פריער:

„בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר, ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו": די טומאה פון „כל הורג נפש" — „הורג בדבר המקבל טומאה" — איז א פרט פון טומאת מגע, וואס שטייט שוין פריער [נאך מער: מ'האט שוין פריער געלערנט[21] אז אפילו נגיעה „בקבר" איז מטמא, און לויט איין פירוש אין רש"י (אויף די ווערטער[21] „על פני השדה") — אפילו נוגע ב„גולל ודופק"] — נאר דא (בפ' מטות) איז די תורה מגלה ומפרט, אז יעדע כלי וואס רירט אן דעם מת, איז עס „כאילו נוגע במת עצמו" (בשעת עס איז דא „חבורי המת").

ה. נאך אן ענין וואס רש"י באווארנט מיט דער הוספה (אויף לשון הספרי) — „ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו":

לולא דער הוספה וואלט מען געקענט לערנען, אז דאס וואס א „הורג בדבר המקבל טומאה" ווערט טמא בטומאת מת, איז עס ווייל די כלי וואס רירט אן דעם מת ווערט אן אבי אבות הטומאה (ווי דער מת עצמו), ובמילא איז עס מטמא דעם אדם הנוגע בו בטומאת מת.

ע"ד ווי דאס איז ע"ד ההלכה אז „חרב הרי הוא כחלל" — דער חרב באקומט דעם זעלבן תוקף הטומאה ווי דער „חלל" עצמו[22]; ועד"ז געפינט מען — אויך אין פשוטו של מקרא — ביי טומאת זב, אז דער משכב (ומושב) הזב „נעשה אב הטומאה (ווי דער זב עצמו) לטמא אדם לטמא בגדים"[23].

— וואלט מען עד"ז געזאגט ביי „הורג בדבר המקבל טומאה", אז די „כלי" ווערט אן אבי אבות הטומאה.

רש"י וויל אבער אזוי ניט אננעמען, ווייל לפ"ז קומט אויס, אז דער חידוש פון פסוק „כל הורג נפש" איז בשייכות צו דער כלי וואס רירט אן דעם מת (אז עס באקומט דעם תוקף פון אבי אבות הטומאה) — איז ניט גלאטיק: וואו שטייט דער חידוש אין די ווערטער „כל הורג נפש"?

ווען מען וואלט דאס אפגעלערנט פון פסוק „וכל אשר יגע . . בחלל חרב"

---

21) חוקת שם, טז.

22) אלא שבזה כמה דיעות אם מטמא רק במגע כמת אבל לא במשא ובאהל (רמב"ם הל' טומאת מת שם ה"ט וי"ג); או שמטמא במגע ובמשא אבל לא באהל (רמב"ן חוקת שם, טז); או שמטמאים כמת עצמו במגע ובמשא ובאהל (תוד"ה חרב (נזיר נג, ב) וד"ה כי קאמר (חולין עא, סע"ב ואילך)). וכן מחלוקת אם זה רק בכלי מתכות או בכל כלי שטף — ראה רמב"ם וראב"ד הל' טומאת מת שם ה"ג. מל"מ שם ד"ה ודע. מפרשי הספרי חוקת שם. ובכ"מ. ואכ"מ.

23) פרש"י מצורע טו, ה.

וואָלט ניט געווען אַזוי קשה — היות דער פסוק רעדט וועגן נגיעה „בחלל חרב", האָט אַן אַרט צו זאָגן אַז דערמיט איז די תורה מרמז אַז אפילו וועו די נגיעה איז בחרב (שנגע בחלל) וועט מען טמא טומאת שבעה;

וויבאַלד אַבער מ'לערנט דאָס אַפ פון פסוק „כל הורג נפש" — אוו אין דעם פסוק וועט איבערהויפט ניט דער־מאָנט וועגן אַ „כלי" שהרג בו, איז ווי פאַסט צו זאָגן אַז די תורה זאָגט אַ חידוש בשייכות צו כלי, וועו „העיקר חסר" אינעם לשון „כל הורג נפש"?!

דערפאַר איז רש"י מדייק בלשונו אוו זאָגט „שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו": דאָ איז נתחדש געווארן ניט אַ דין בשייכות צו דער כלי — אַז די כלי באַקומט דעם תוקף פון אבי אבות הטומאה (ע"ד ווי ביי משכב הזב וואָס דער משכב „נעשה אב הטומאה") — נאָר דער דין אַז דער אדם איז „כאילו נוגע במת עצמו"[24]: דורך דעם וואָס ער רירט אַן די כלי בחבורי המת, הייסט עס אַ נגיעה במת עצמו[25].

און דעריבער זאָגט דער פסוק דעם דין מיטן לשון „כל הורג נפש" — וואָס איז מדגיש די פעולת האדם אוו זיין קשר מיטן מת — ווייל אָט דער קשר צווישן דעם הורג נפש מיטן מת, וואָס ער קומט אין באַרירונג מיטן מת (ע"י הכלי), שאָפט די טומאה, „כאילו נוגע במת עצמו".

ו. ע"פ הנ"ל וועט מען פאַרשטיין דעם המשך אין פירוש רש"י: „או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו ת"ל וכל נוגע בחלל מקיש כו'" — דלכאורה (אע"פ וואָס עס שטייט כל), מאי קמ"ל?

— דער רא"ם[26] לערנט, אַז די סברא פון דער קס"ד אַז „אפילו זרק בו חץ והרגו" זאָל ווערן טמא, איז — „שמא אינו מטמא את ההורג מפני נגיעתו אלא מפני הריגתו" — כולל אפילו אין אופן פון „זרק בו חץ".

אַבער ע"פ הנ"ל איז מובן, אַז אַזאַ סברא (אַז די טומאה קומט מצד ההריגה) האָט מלכתחילה קיין אַרט ניט אין פשוטו של מקרא, ווייל לפ"ז וואָלט עס געמיינט אַז דאָ איז נתחדש געווארן אַ נייער אופן אין טומאת מת, כנ"ל ס"ד; און עס איז אויך אַ דוחק צו זאָגן, אַז רש"י מיינט דערמיט נאָר אַ תוספת ראי' (אַז די טומאה קומט ניט מצד דער הריגה) פון דעם היקש הורג לנוגע —

נאָר דער ביאור אין דעם: וויבאַלד אַז די טומאה פון „כל הורג נפש" איז מצד דעם וואָס „כאילו נוגע במת עצמו", הייסט עס דאָך, אַז ביי טומאת מת דאַרף

24) עפ"ז יומתק לשון רש"י „כאילו נוגע במת עצמו", דמשמע שהפירוש בזה, שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע אז במת עצמו, משא"כ הלשון „כאילו נגע במת עצמו" משמעו, שהמדובר בדין טומאה, שהכלי מטמא אדם באותו האופן כאילו נגע מת.

25) להעיר מגו"א חוקת שם גבי גולל ודופק, דהוי כאילו נגע במת „לא שיהי' טומאה בגוף הגולל ודופק אלא הוי כאילו נגע במת עצמו". עיי"ש. ולפי דבריו, גם פרט זה דטומאה בחבורין הוי כאילו נוגע במת עצמו, אינו חידוש ממש בפרשתנו, כ"א — דאמרינן זה גם בכל הכלים (המקבלים טומאה), לא רק דברים המיוחדים למת ולקבורתו.

26) בפרש"י כאן קרוב לסופו.

*) אבל כן הובא לשון רש"י ברמב"ן. וכ"ה בדפוס א' וב' וכת"י רש"י שתח"י. אבל בדפוסים שלפנינו „נוגע".

ניט זיין קיין נגיעה כפשוטה, אז דער גוף האדם רירט אן דעם מת, נאר עס איז געגנוג וואס מען קומט אין באַרירונג מיטן מת באמצעות הכלי, וואס אויך דאס ווערט פאַרעכנט „כאילו נוגע במת עצמו".

ובמילא — „אפילו זרק בו חץ והרגו": וויבאלד אז אפילו אין פאל פון אנרירן א כלי „בחבורי המת" באשטייט די נגיעה במת (ניט אין דעם וואס דער גוף האדם רירט אן דעם מת, נאר) בלויז אין דעם וואס מען קומט אין א קשר מיטן מת (באמצעות הכלי) — האט אן ארט צו זאגן, אז אויך ביי „זרק בו חץ והרגו" איז דער דין אזוי[27]. וואורום אויך אין דעם פאל קומט דער אדם אין באַרירונג מיטן מת — דורך זיין „כח"[28] וואס איז דא אין דעם חץ[29].

אויף דעם זאגט רש"י „ת"ל וכל נוגע בחלל, מקיש הורג לנוגע, מה נוגע ע"י חבורו אף הורג ע"י חבורו": וויבאלד אז אויך די טומאה פון „הורג" איז (ניט א נייער סוג טומאה מצד ההריגה, נאר) מצד דעם דין פון טומאת מגע, איז דעריבער מסתבר צו זאגן, אז די טומאה פון „כל הורג נפש" איז אין דעם זעלבן אופן ווי „כל נוגע בחלל" (וואס שטייט בהמשך אחד) — „מה נוגע ע"י חבורו אף הורג ע"י חבורו".

ז. א תלמיד ממולח קען אבער פרעגן: וויבאלד אז אין ביידע פאלן, סיי ביי „חבורי המת" און סיי ביי „זרק בו חץ והרגו", איז די נגיעה במת (ניט א נגיעה כפשוטה, נאר) בלויז אין א „חיבור" וואס ווערט געשאפן דורך א צווייטער זאך — פאדערט זיך א הסברה: סו"ס אין וואס באשטייט דער חילוק צווישן די צווויי אופני חיבור וואס דוקא ביים ערשטן אופן ווערט מען טמא בטומאת מת?

— דייטעט רש"י אן די הסברה בזה דורכן ברענגען דעם בעל המאמר, ר' מאיר: די גמרא[30] זאגט א כלל אז ר' מאיר איז דאין דיני דגרמי. ד. ה. אע"פ וואס קיי"ל[31] אז גרמא איז פטור, האלט אבער ר' מאיר, אז אויב דער גרם איז באופן של „גרמי", איז עס פונקט ווי א מזיק בידים און מ'איז מחוייב צו צאלן פארן נזק.

די נקודת החילוק צווישן „גרמא" און „גרמי" איז[32]: „גרמא" מיינט, אז דער היזק ווערט נגרם באופן אז עס איז דא א

27) עפ"ז תומתק הגירסא בכמה כת"י רש"י (שתח"י), וכ"ה ברמב"ן כאן — „יכול אפילו זרק בו כו'" (בלי תיבת „או"), כי הקס"ד דאפילו זרק בו חץ והרגו אינה בניגוד למ"ש לפנ"ז, אלא בא בהמשך ל„ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כו' יכול אפילו זרק בו חץ כו'", דהו"א דגם בזה אמרינן שהוא כענין חבורי המת. וראה הערה 29.

28) במכש"כ וק"ו מכי תצא אש ומצאה גו' שלם גו' לפי שלא שמר כו' (משפטים כב, ה ובפרש"י שם) וכאן הרי זרק את החץ.

29) עפ"ז נמצא דהקס"ד „או• יכול אפילו זרק בו חץ כו'" שולל רק סיום דברי רש"י (שמטמא דוקא „בחבורי המת" ממש), אבל לא החחלת דברי ר"מ „בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר" — כי מכיון שהקס"ד היא שיטמא מדין טומאת מגע מובן שזהו דוקא אם ה„נגיעה" היא ע"י דבר המקבל טומאה [וראה לקמן סעיף ח, שלכן נקט רש"י דוגמא מ„זרק בו חץ" דוקא, שהוא דבר המקבל טומאה].

•) ובדפוסי רש"י שלפנינו „או יכול אפילו". וכ"ה בכמה כת"י רש"י (שתח"י). בדפוס ראשון „או אפילו", ובדפוס שני „או אינו אלא אפילו".

•) ראה שוה"ג להערה 27.

30) ב"ק ק, א.

31) שם ס, א. ב"ב כב, ב. ובכ"מ. וראה בהנסמן בהערה הבאה.

32) ראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית ערך גרמא בנזקין ס"א. וש"נ.

ריחוק, במקום אדער בזמן, צווישן פעולת המזיק און דעם היזק בפועל: משא"כ „גרמי" מיינט, ווען דער היזק ווערט אויפגעטאן בקירוב (מקום וזמן) צו פעולת האדם.

ועד"ז בעניננו: אע"פ אז אין ביידע פאלן, סיי ביי „חבורי המת" און סיי ביי „זרק בו והרגו", איז דאָ מערניט ווי אז ענין פון חיבור ושייכות מיטן מת ע"י דבר אחר, אעפ"כ איז דאָ צווישן זיי א חילוק עיקרי: ביי „חבורי המת" שאפט די נגיעה בכלי א „קירוב" (חיבור) מיט"ן מת, און דערפאר איז עס „כאילו נוגע במת עצמו" (ע"ד ווי ביי „גרמי", כנ"ל, אז עס ווערט פארריעכנט ווי א מזיק בידים); משא"כ אין פאל פון „זרק בו חץ", וואו דער כח קומט אין באריירונג מיטן מת בהפסק מקום כו'[33], איז עס ניט „כאילו נוגע במת עצמו".

ח. און דאָ זעט מען — בענינים מופלאים ע"ד ההלכה — דעם חילוק צווישן (לשון) רש"י ו(לשון) הרמב"ם בנדון זה:

דער ענין שבסיום פירוש רש"י — „יכול אפילו זרק בו חץ כו'" — ברענגט זיך אין רמב"ם[34], אבער מיט דריי שינויים (עיקריים), וז"ל: הרי הוא אומר כל הורג נפש וכל נוגע בחלל וכי תעלה על דעתך שזה ירה חץ והרג או זרק אבן והרג נטמא שבעת ימים, אלא כו'".

א) א שינוי הכי תמוה: דער רמב"ם זאגט „וכי תעלה על דעתך" (ובמילא דארף מען ניט האבן כלל (און ער ברענגט ניט) קיין היקש אויף דעם), ד. ה. דאס איז א מילתא דתמי' וואס האט מלכתחילה קיין ארט ניט בסברא (כנ"ל סעיף ד) — ניט ווי אין רש"י (וספרי): „יכול אפילו[35] זרק כו' ת"ל וכל נוגע בחלל מקיש כו'", ד. ה. עס איז דא א יכולת און א קס"ד אז „זרק בו חץ" זאל טמא ווערן בטומאת מת, און מען דארף אנקומען צום היקש פון „הורג לנוגע" כדי צו שולל זיין די סברא.

ב) דער רמב"ם איז מוסיף א דוגמא — „או זרק אבן והרג"[36].

ג) אין רש"י (וספרי) שטייט „זרק בו חץ[37] והרגו" — אבער אין רמב"ם איז דער לשון „ירה חץ והרג או זרק אבן והרג", עס ווערט ניט דערמאנט דער נהרג.

וע"פ הנ"ל יש לומר אז די שינויים הנ"ל זיינען הא בהא תליא:

די קס"ד אין פירש"י אז „זרק בו חץ והרגו" איז טמא בטומאת מת, איז ווייל דאס האט א גדר פון טומאת מגע („כאילו נוגע במת עצמו"), מצד דעם „חיבור" צווישן דעם כח האדם מיטן מת, כנ"ל בארוכה. און דערפאר:

א) דער דיוק דאָ איז „זרק בו חץ והרגו" — וואס איז מדגיש די שייכות צווישן דעם הורג נפש מיטן מת.

ב) די דוגמא איז דוקא פון „זרק בו חץ" (ניט — „אבן"), וואס איז א דבר

---

33) ושאני באש (ראה לעיל הערה 28) שהתוצאה והעונש בחוץ ממנו (ממונו), משא"כ טומאה ה"ז בו.

34) הל' טומאת מת שם ה"ג. ובכס"מ שם: בסיפרי פרשת חוקת.

35) בספרי „או אפילו" כבדפוס ראשון הנ"ל (שוה"ג להערה 27).

36) במל"מ שם ד"ה ומ"ש מנין „וכמו שדרשו בסיפרי וכי תעלה על דעתך כו'" (כלשון הרמב"ם). ובדפוסי וכת"י הספרי שנסמנו בספרי הנ"ל (הערה 8) ליתא גירסא זו. וראה לעיל הערה 7.

37) בספרי „זרק בו החץ".

המקבל טומאה. וואָרום וויבאַלד דער קס"ד איז אַז מען וועט טמא בטומאת מגע איז מובן אַז דאָס איז שייך דוקא אויב „הורג בדבר המקבל טומאה" (אַז דער מגע איז באמצעות אַ דבר המקבל טומאה).

ג) עס איז טאָקע דאָ אַן אָרט פאַר דער קס"ד — „יכול אפילו כו'" — און כדי דאָס צו שולל זיין דאַרף מען אָנקומען צו אַ היקש.

משא"כ דער רמב"ם, וואָס האַלט ניט אַז טומאה בחבורין איז מן התורה[38] — און דעם דין פון „כל הורג נפש" ברענגט ער אין דער הלכה פון „החרב כמת"[39], אַז „הוא הדין לשאר כלים בין כלי מתכות כו'" אַז „הרי הן לנוגע בהן כנוגע במת עצמו מה המת מטמא כו' אף כלים שנטמאו במת הם והכלים או האדם שיגע בהן טמאין טומאת שבעה" —

ברענגט ניט אפילו אַ קס"ד אַ (יכולת) — יכול אַז „זרק בו חץ והרגו" איז טמא מצד דעם „חיבור" צווישן דעם הורג מיטן נהרג; נאָר ער זאָגט „וכי תעלה על דעתך כו'" — דער רמב"ם איז שולל הסברא מעיקרא אַז די עצם הריגה איז גורם טומאה. און דערפאַר זאָגט ער:

א) „וכי תעלה על דעתך" — ווייל דאָס איז (ע"ד ההלכה) אַ סברא שאין לה מקום מלכתחילה.

ב) „ירה חץ והרג" (ניט — „..בו.. והרגו") — ווייל דאָ איז ניט נוגע די שייכות ופעולה אין דעם נהרג, נאָר די עצם מעשה ההריגה.

ג) ער איז מוסיף די דוגמא פון „זרק אבן" וואָס איז ניט קיין דבר המקבל טומאה — להדגיש אַז ער קומט שולל זיין די סברא אַז די טומאה קומט מצד עצם מעשה ההריגה, וואָס אין דעם איז קיין נפק"מ ניט צי דאָס איז דורך אַ דבר המקבל טומאה אָדער ניט.

ט. פון יינה של תורה שבפירוש רש"י:

אַזוי ווי דאָס איז אין צד ההיפך דטוב, בנוגע לטומאה, אַז „הכלי מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו", עד"ז איז דאָס אין צד הטוב, בנוגע לטהרה וקדושה, אַז דורך דביקות בתל־מידי חכמים „מעלה עליו הכתוב כאילו נדבק בשכינה ממש"[40].

ואדרבא וויבאַלד אַז „מדה טובה מרובה ממדת פורענות"[41], איז מובן, אַז אע"פ אַז בנוגע לטומאה, איז אַ „גרמא", אַ „וווייטער" קשר ושייכות צום ענין החטא וטומאה פועל'ט ניט אויף דעם אדם אַז עס זאָל צו אים נדבק ווערן

38) שכתב שם בהלכה ב „אבל מדברי סופרים הנוגע במת ונגע באדם אחר ועדיין הוא מחובר במת שניהם טמאים טומאת שבעה וכאילו נגע זה השני במת עצמו". וראה כס"מ ומל"מ שם בארוכה.

ולהעיר מלשון הרמב"ם שם ה"ה „או הנוגע באדם שנגע בכלים שנגעו במת פטור כמו שביארנו בהלכות ביאת מקדש כו'", אבל בהל' ביאת מקדש פ"ג הט"ו כתב „או שנגע באדם שנגע בכלים הנוגעים במת כו'", ועד"ז בהל' נזירות פ"ז ה"ח „או בכלים הנוגעים במת כו'" (וראה כס"מ ולח"מ שם). ואכ"מ.

39) כ"ה לשון הרמב"ם בהל' טומאת מת שם ה"ג, ולא כלשון הש"ס (הנ"ל הערה 10) „חרב הרי הוא כחלל". ולמד זה „שנאמר בחלל חרב או במת". משא"כ בפיה"מ אהלות פ"א מ"ב. וראה ספרי דבי רב לספרי חוקת שם.

40) תניא ספ"ב, ע"פ כתובות קיא, ב. ספרי עקב יא, כב. רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ב. סהמ"צ מ"ע ו'.

41) סוטה יא, א.

„טומאה" (נאָר וועז עס איז אין אַן אופן פון „חבורין" דוקא),

איז אַבער אין צד הקדושה אַנ־דערש[42]: כדי צו ווערן „נדבק בשכינה ממש"[43] איז געזוג וועז מ'איז דבוק צו תלמידי חכמים מיט אַ שייכות איזו שתהי', ווי די גמרא[44] זאָגט „כל המשיא בתו לת"ח והעושה פרקמטיא לת"ח, והמהנה ת"ח מנכסיו"[45] טוט דאָס אויף אַז „כאילו מדבק בשכינה (ממש)",

און עס ווערט „ואתם הדבקים בה"א חיים כולכם היום"[46].

(משיחת ש"פ מטו"מ תשמ"ב)

---

42) ראה סנהדרין סד, א ועיין יעקב (לע"י) שם.

43) כ"ה בתניא שם. ובכתובות: מדבק בשכינה (וליתא תיבת „ממש").

44) כתובות שם.

45) וברמב"ם שם „לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת תלמיד חכם וישיא בתו לת"ח ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים ולעשות פרקמטיא לת"ח ולהתחבר להן בכל מיני חבור כו'". וראה לשונו בסהמ"צ שם.

46) ואתחנן ד, ד — הובא בכתובות ובסנהדרין שם.